

DRŽAVO, UNAKAZIT ĆU TE ARTOM

**CITAJTE
KAMOVA**

VLADO MARTEK
Izložba s više naslova

**12. 7.
— 8. 9.
2019.**

MUZEJ MODERNE
I SUVREMENE UMJETNOSTI
Krešimirova 26c Rijeka

|||||!|||
m m s u

U suradnji s
In partnership with
Mestna galerija
Ljubljana / MGML

**VLADO
MARTEK**

DRAGI ČITATELJI I POSJETITELJI, PRIJATELJI I KOLEGE, najavljujemo *Izložbu s više naslova* Vlade Marteka koju u suradnji s MGML – Mestnom galerijom Ljubljana otvaramo 12. srpnja. Izložbom se osvrćemo na Marteka predpjesnika, sliko-pjesnika i metakritičara vlastitih radova, ali i na Marteka ironičnog kartografa i optimističnog uličnog agitatora. *Izložbom s više naslova* predstavljamo širok raspon medija, pristupa i tema kojima je zajednički umjetnikov eksperimentalni tretman jezika. Prisjećamo se autorovih polazišta u sedamdesetim godinama dvadesetog stoljeća, njegovog istupa na likovnu scenu nakon studija književnosti i filozofije te djelovanja u Grupi šestorice autora (1975. – 1979.).

Izlažemo radove od sedamdesetih godina do danas, u smjeru širenja granica umjetničkog izraza, izvedbene poezije i demontaže tradicionalnih medija. Pritom je u fokusu Martekova dualna pozicija pjesnika i likovnog umjetnika koji se opsesivno prihvaća analize jezika i uloge umjetnosti. Bez obzira na razdoblje nastanka radova, pored prikaza Martekovog likovnog jezika vodimo se i njegovim heretičkim pristupom jezičnim konvencijama, poigravanjem s navodno ispravnim jezičnim artikulacijama. Kako kaže jedna od njegovih parola, izvedena 2000. pred riječkim Palachom, *Državo unakazit ću te artom.*

Umjetnik-radnik okružen slikovnim rebusima. Foto: Boris Cvjetanović, 2018.

Unutarnje teme, hibridni mediji

Dok u likovnu praksu unosi poetski govor i *tekstualizira* druge medije, Martek poeziju čini likovnom, nastojeći je proširiti izvan znanih utočišta i čitateljskih kružaka. Pored britkih komentara o umjetničkom i društvenom sustavu, o naravi jezika, ovaj *romantični pobunjenik*¹ predan je unutarnjim temama: izlomljenost življenja, tuga rastanka, radost samospoznaje, ponesenost suosjećanjem.

U obilju izraza kojima barata, od anonimnih agitacija, crteža, slika, fotografija do autorskih knjiga ili intervencija na ogledalima, na izložbi se vodimo Martekovim hibridnim shvaćanjem medija u kojem tekstualni zapisi neprestano zaranjaju u druge medijske vrste i istražuju mogućnosti poetskog drugim tj. proširenim sredstvima, kako u galeriji, tako i na ulici. Prizovimo neke od primjera, poput akcije *Pazi oštar pjesnik* na Bijenalu mladih umjetnika u Rijeci 1985. ili agitacije *Čitajte Kamova, Možda stignete čitati Kamova* 2000. pri otkrivanju spomenika Kamovu na Kontu. Martekovi su radovi izvedeni po principu ekonomskog realizma, jednostavnim tehnikama, elementarnim sredstvima i alatima u kojima je umjetnikova autonomija smještena u prvi plan, iznad izvedbe rada, izvan upliva institucija i uobičajenih načina koliranja. Umjetnikovi nereprezentativni uraci odstupaju od uobičajene ideje dotjeranog artefakta ili ideala umjetnika – genija. Djeluju poput hereze kojom se suprotstavljaju jednoznačnom pojašnjenju vlastite prakse, u misiji relativiranja sebe. I zato je Martek, kao što sam za sebe kaže, *10 posto umjetnik, a 10 posto prijatelj, kolega, znanac, susjed, otac, muž, kolega, građanin, patriot...* Jer kako ističe, *tražim od čovjeka da se nikad ničemu ne prepusti u potpunosti, tražim da uvijek bude pomalo izvan onoga što radi.*

Nelagoda odložene knjige

Invencija jezika ostaje Martekova trajna preokupacija, izazvana i njegovim dugogodišnjim zanimanjem činovnika-bibliotekara u knjižnici. Mogućnosti poigravanja jezikom, knjižskim, filozofskim, poetskim, svakodnevnim, postaju i glavnom izložbenom temom. Radovima nastalim od sredine sedamdesetih nadalje, pratimo umjetnikov dvojak odnos prema knjizi i pisanoj riječi, od fascinacije buntovnim potencijalom riječi do nelagode zbog knjige odložene na police, zatvorene u uski krug zaljubljenika. Slijedimo pisanu riječ izvedenu u prostor, bilo javni prostor, bilo prostor drugog medija – crtanje, slikanje ili kiparenje riječima. Izlažemo razne podloge i materijale (ogledalo, celofan, staklo, natron papir, najčešće u standardnom A4 formatu) tretirane poput stranica knjige – začudno, duhovito, nerijetko ekscenno.

I postav oblikujemo kolažnim situacijama riječi i slike koje podsjećaju na ambijent Martekova ateljea, spoja radne sobe pisca i radne sobe likovnjaka. Naglasak postava je na serijalnom principu izvedbe radova u kojem raniji radovi često proizvode rezonancu u kasnijima, okolišajući pred idejom umjetnika kao tvorca lijepih unikatnih predmeta.

Inzistiranje na pokretljivosti poezije

Uz nove Martekove intervencije nastale na licu mjesta za prostor Benčića, upoznajemo se s Martekovim počecima u Grupi šestorice autora i karakterističnim vodiljama – demontažom klasičnih medija, potragom za neposrednom komunikacijom i prodorom u javni prostor. S igrom riječi, eksperimentiranjem raznim podlogama i materijalima, zalazimo u predpoeziju – inzistiranje na pokretljivosti poezije izvan njenih tradicionalnih granica i onkraj knjiškog formata. Zadržavamo se u sobi s ogledalima. Promatramo vlastiti pogled na radovima koji naglašavaju

umjetnikovu zaokupljenost komunikacijom jer upravo u ogledalima publika i stvarni prostor igraju najneposredniju ulogu.

Posljednji izložbeni prostor postpoezije sumira Martekovo djelovanje od osamdesetih nadalje. Predstavlja njegovo višemedijsko djelovanje naglašavajući zaokupljenost proširenim ili drugačijim radom na poeziji. Ovaj izložbeni segment ponajviše ističe Marteka kao umjetnika autodidakta, neopterećenog zanatskim vještinama i tehničkim zahtjevima medija. Martek tako po slikama crta, po crtežima kolažira, tekstom intervenira na fotografijama, na kartama piše, u glinenim figuricama rezbari riječi i pridodaje im 'nespojive' predmete...

U hrvanje s klasičnim medijima Martek ulazi kao pjesnik pa simbolički nabijeni pojmovi, sugestivni slogani i slikovni spojevi poput hibridnih bića ili androginih likova, izneseni na raznim podlogama, potvrđuju umjetnikovo inzistiranje na pokretljivosti poetskog govora kojeg on prelijeva u druge 'ne-poetske' žanrove, ali i smješta na razmeđe kulturalnih utjecaja. Tako od sredine sedamdesetih Martek širi sustav slovne abecede karakterističan za zapadna društva. Izmišlja vlastite piktograme kao ekstenziju određenih simboličkih pojmova. *Embrion je bio slovo B, na primjer, ne zato što sliči grafički, nego zato što je po važnosti za mene na drugom mjestu. Prvo je kućica, osnovni element, arhetip sigurnosti.*²

Humoristična skitnja između riječi i slike

S Martekovim jezgrovitim jezičnim igrama, slikovnim rebusima i ideogramima, izložba približava one oblike komunikacije koji izazivaju komešanje nad društvenim regulama i podbunjivanje pred suhoparnom upotrebom jezika. *Izložba s više naslova* zalazi u humor neobično spojenih simbola, onkraj zanatskih pravila i konvencionalnih pristupa materijalima. Preljeva se iz medija u medij. Unosi nemir u klasične umjetničke forme. Od procesualnog i analitičkog pristupa naglašenog u Martekovim počecima, izložba se kreće prema metafizičkom i ispovjedničkom, izraženijem u kasnijim radovima. U poetskoj skitnji između riječi i slike. Odstupa od idealnog i prihvaća se realnog, s njegovim nemirima i napetostima. Uz kolebljivost jezika, na onoj formalnoj razini ističe elementarnost i neposrednost izvedbe, karakterističnu za konceptualne izričaje, a za Marteka ključnu do danas, na primjer vidljivu kroz upotrebu dostupnih i pronađenih materijala, analognih tehnika poput rukopisa, malih naklada i formata te simboličku upotrebu boja poput crvene i crne, ili zlatne i plave.

(Ovo je tek) Predizložba idealne izložbe

S tristotinjak radova miješanih žanrova *Izložba s više naslova* tek je fragmentarni uvid u više tisuća Martekovih radova; oslonjena na tematsko, dijelom i kronološko povezivanje pojedinih serija, u ponešto izmijenjenoj i dopunjenoj verziji, realizirat će se i početkom 2020. u Mestnoj galeriji u Ljubljani. *Predizložba idealne izložbe*, kako kaže jedan od njenih podnaslova, trudi se približe nas upoznati s umjetnikom kojem su prekoračenja, kontradikcije i djetinja neuklopivost bitne sastavnice stvaranja. Donosi *Poeziju bolju od idealne poezije* usustavljenu u Martekov poetični pristup stvarnosti koji potiče na njezino drugačije sagledavanje. Onkraj normiranog pojačava svijest o tome što i kako gledamo i čitamo. U našu percepciju unosi oprez, uz humor kao obrambenu distancu pred kolebljivosti materijalne stvarnosti, ali otkriva i dobrodošao sentiment. *Umjetnost ljubavi moja*, reći će Martek.

— Alenka Gregorič i Ksenija Orelj,
kustosice izložbe

P. S.

M-ART-EK. *Martek dijete, pobunjeni Martek, Martek provokator, Martek čitač, Martek „političko biće“, Martek pjesnik, Martek agitator, Martek filozof, Martek nakladnik, Martek moralist, Martek tautolog, Martek mistifikator (...) Martek humorist, Martek simbolist, psihoMartek, Martek thanatolog, slobodni Martek (bez stida i autocenzure) itd. Koji je od njih pravi ili, barem 'praviji'?*³

Svako pisanje o Marteku, kao i naše, prožeto je citatima o njegovom radu i Martekovim lako pamtljivim izjavama. Autorove mozgalice oslonjene na eksperimentalni pristup jeziku, inate se suhoparnim načinima artikulacije u čijoj su pozadini birokratizirane konvencije. Nude protutežu administriranju života i umjetničke prakse, posebice dobrodošlu u uvjetima iz dana u dan razvedenijih, a naoko tolerantnih oblika represije. Nasuprot racionalizacije privatnog života prema birokratiziranim standardima,⁴ Martek poručuje: *Gledajte svoj pogled! Čitajte s greškom!*

Pazi oštar pjesnik! Foto: Boris Cvjetanović, 2018.

Vlado Martek rođen je 1951. godine u Zagrebu, gdje je diplomirao književnost i filozofiju. Počeo je pisati pjesme kad i svi, s petnaest godina, radi cura. Umjetnički je rođen u matrici Grupe šestorice autora (1975. – 1979.) te je umjetničku djelatnost raširio na svašta unutar likovnog; od knjiga autora do grafita i murala. Poeziju, svoj matični medij dekonstruirao je u *Predpoeziju* (poetski objekti, slogani, elementarni procesi u poeziji, akcionizam), *Poeziju* (klasično pisanje) i *Postpoeziju* (pisanje bez autocenzure, konfesionalnost). S vremenom je nastala tzv. Martekova abeceda piktograma, četrdesetak motiva koji se nalaze posvuda u crtežima, na slikama, na grafikama i kolažima.

Objavio je nekoliko klasičnih knjiga poezije i eseja. Umjetnost mu se prvenstveno sastoji od opraštanja, rastajanja s umjetnošću, odnosno iz balansiranja između žustre proizvodnje i efektnog uskraćivanja. Nositelj je dekadentne romantike: curama kojima se svidao, dojadio bi svojom sramežljivošću i platonizmom, te bi ga redovito otpuštale. Sklon je sreći i kaže u jednom sloganu iz 1983. godine: *Ako možeš – budi sretan.*

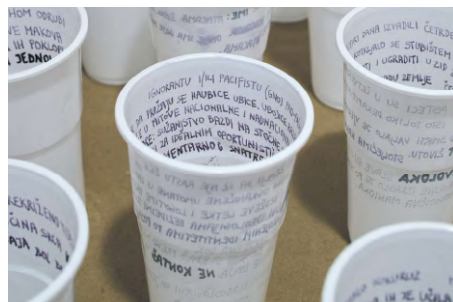
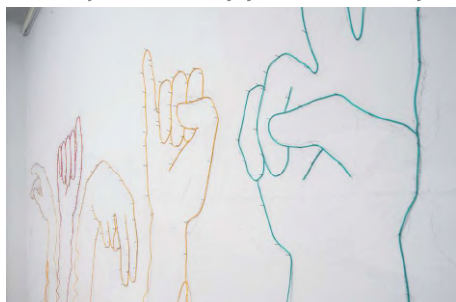
- 1 Branka Stipančić, *Poezija u akciji*, DeLve / Institut za trajanje, mjesto i varijable, Zagreb, 2010., str. 29. Izvadak teksta pratio je istoimenu izložbu u Galeriji SIZ u Rijeci, 2011.
- 2 Vlado Martek, <http://www.galerijagalzenica.info/content/vlado-martek-piktogramska-abeceda>
- 3 Igor Zidić, *Martek, samotvorbeni rituali*, Moderna galerija Zagreb, 1992., str. 13.
- 4 Henri Lefebvre, *Everyday life in the Modern World*, Harper & Row, 1971., str. 159.

Poezija je zec iz šešira

31. svibnja – 14. lipnja,
Galerija SKC

Kao uvertira u Martekovu izložbu, u prvoj polovici lipnja u Galeriji SKC i u suradnji s Akademijom primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci bila je postavljena izložba mladih autora i autorica odabranih putem natječaja *Poezija je zec iz šešira*. Autori su bili pozvani da se nadovežu na Martekove umjetničke strategije preoblikovanja standardnog knjiškog formata u umjetničke knjige, samizdate, knjige-skulpture, ready-made ili javne akcije, uz traženje alternativnih oblika komunikacije i mogućnosti izazivanja poezije tamo gdje poeziju ne očekujemo. Laura Barić, Kristina Čehulić, Katarina Kožul, Adela Mesić, Mihaela Rašica, Bojan Stojić, Jelena Šimunić, Matea Šiprak, Tea Teodorović, Gloria Arapović, Lucija Granić i Ivona Habijanec na taj su poziv odgovorili svježim radovima koji miješaju različite medije (knjige umjetnika, objekte, instalacije, intervencije u novinama...), kao i formate i jezike.

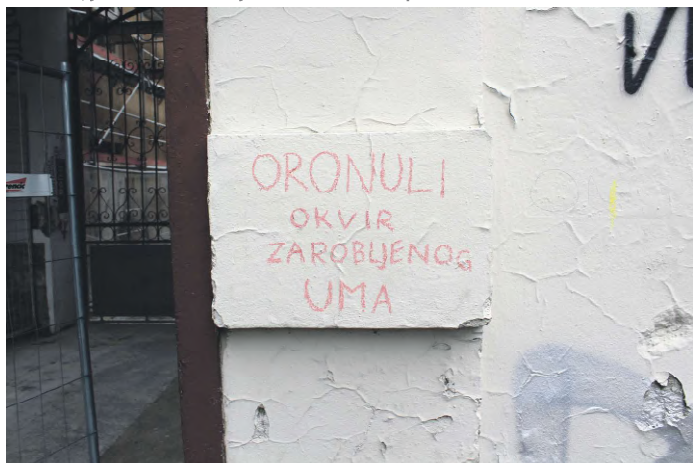
S otvorenja izložbe "Poezija je zec iz šešira" u Rijeci. Foto: Damir Žižić

Beni Marteku

U sklopu radionica koje su prethodile izložbi, mlađi i stariji polaznici izrađivali su sonete po uzoru na sonete Vlade Marteka. Kolažirali su ih, iscrtavali, izrezivali i izveli u šetnju oko Benčića. Sonete su spojili u četvrti broj muzejskog fanzina *Beni*, odnosno u jedan metar miješane poetske i likovne radosti. Voditeljice radionica bile su Tanja Blašković i Daria Morosin. Sudionici su bili Milla Košta, Vita Sušac, Clara Štimac, Matija Toman, Nikolina Vidušin, Anastazija Vukinić i učenice 1. a razreda Prve riječke hrvatske gimnazije.

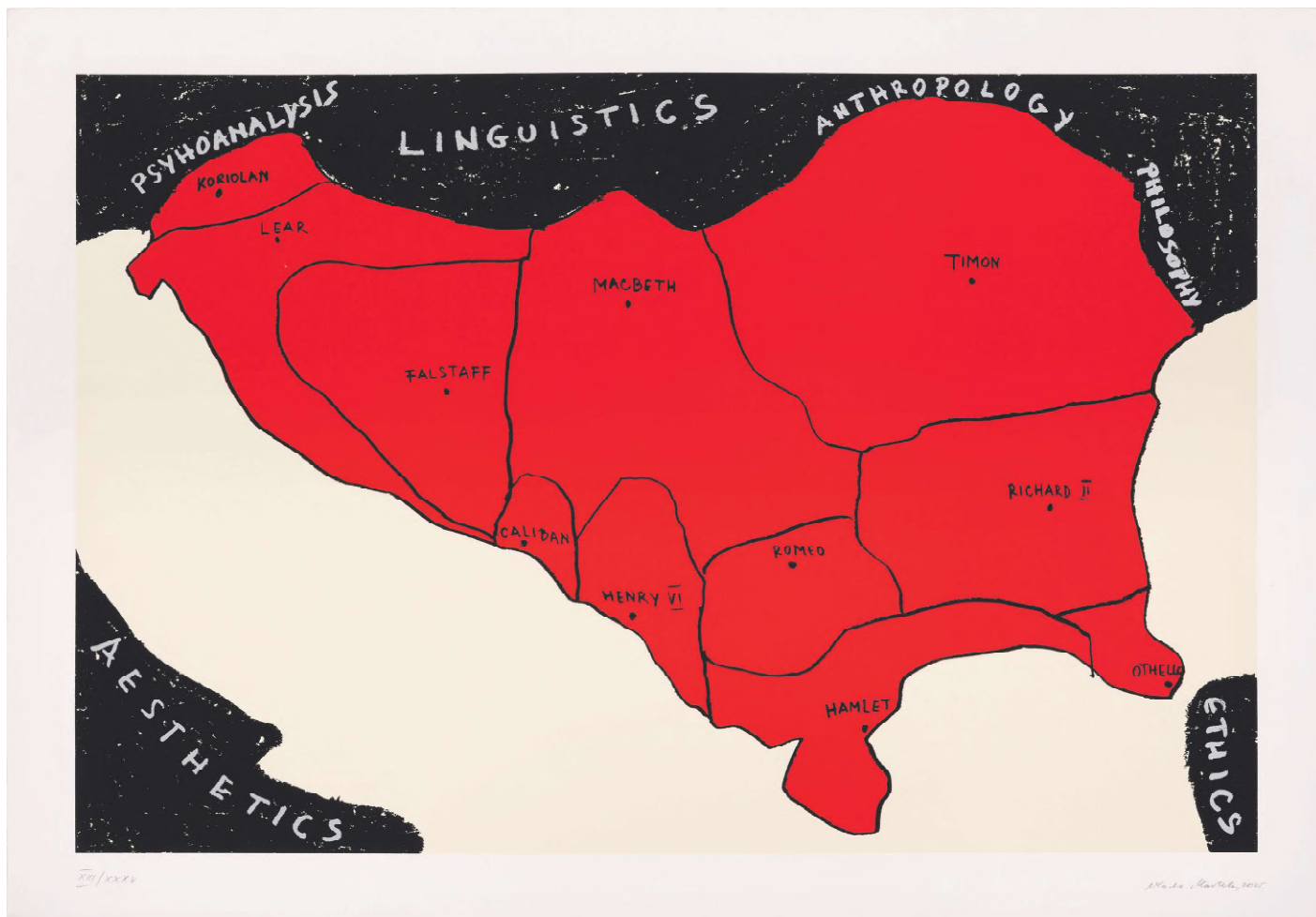
"Ti listaš, ja skrolam": detalji s radionica. Foto: polaznice

MARTEKOVI HITOVI

Pred vama su najobjavljivaniji Martekovi radovi po kojima je umjetnik stekao popularnost kod široke publike. Listu je sam sastavio

Tekstovi: Vladimir Vidmar

Shakespeare među nama

serigrafija iz mape *Love It or Leave It*, 2005.

Izdanje: René Block, Berlin

Određene geografske jedinice za nas su toliko vizualno prepoznatljive da ih uzimamo zdravo za gotovo, skoro kao nepromjenjive činjenice. Oblici određenih država, konture kontinenata, predstavljaju za nas svojevrsnu nužnost, nekakav grafički okvir u koji utiskujemo svoju realnost. Geografske karte su tako u kolektivnom vizualnom imaginariju automatske vrijednosne oznake koje služe i tome da nekom dijelu svijeta pripišemo određene značajke. Nije li Balkan kao geografska cjelina baš takva vizura zlosretné sudbine neprestanih (etničkih) sukoba i prekrivanja granica po nacionalnom ključu? Iz te činjenice proizlazi Martekovo „remapiranje“ Balkana, ali on političko načelo krojenja granica zamjenjuje poetskim. Glavni gradovi država Balkana postaju likovi Shakespeareovih drama. Martek naše čitanje karte kao grafikona političkih podjela zamjenjuje čitanjem Shakespearea, ali ostaje dosljedan podneblju: naši glavni gradovi redom su tragični junaci, dok krvavo crveno tijelo poluotoka u bezvremenskoj crnoj okružuju imena humanističkih znanosti. I dok vječamo o tome je li Beograd Macbeth zbog svoje opakosti, Zagreb Lear zbog svoje taštine ili Istanbul Othello zbog naših tih rasističkih predrasuda prema onom što je istočnije od nas, zapravo – čitamo Shakespearea.

USA – Balkan serigrafija, 1996.

Što je zemljopisna karta drugo nego (privremena) konvencija? Dogovor nastao najčešće pod paskom argumenta sile koja oblikuje neku prirodnu danost isprespjecajući je linijama-granicama. Ne vrijedi to samo za države: i svoj planet, sferičnu kuglu, preslikavamo na ravnu površinu po kriterijima kartografskih projekcija koje su u 19. stoljeću odredile onodobne kolonijalne sile. Marteka zato zanima kako geografske karte kao grafički dijagram političke sile oteti njihovim osnovnim oznakama i njihove konture opredijeliti drugačije. Zato je konture Sjedinjenih Američkih Država, bastiona demokracije i građanskih sloboda, oazu blagostanja, „napunio“ njezinim navodnim kontrapolom: divljim i zaostalim Balkanom, sinonimom nesnošljivosti i nestabilnosti. Martekov SAD se tako crveni komunističkom crvenom, kao prometne linije presijeca ga ucrtana petokraka, dok su njegovi gradovi preimenovani po umjetnicima, Martekovom duhovnom braćom i sestrama. Martek je tako umjetnički kolonizirao velikog svjetskog moćnika, nametnuvši umjetničko čitanje njegove geografije.

ČITA
PJEŠ
MAJAKO

Čitajte pjesme Majakovskog
poetska agitacija, Zagreb, 1978.,
(Moskva, 2002., St. Petersburg, 2006.)

Naviknuti smo poeziju konzumirati iz knjiga. Naviknuti smo i da poezija kao umjetnički rad pretpostavlja pisanje novih, a ne ukazivanje na stare stihove. Imajući u vidu te navike, kad smo posljednji put čitali poeziju? Da bi poeziju oslobodio okova tih konvencija i navika, Martek 1978. počinje seriju pjesničkih agitacija, ilegalno distribuirajući na gradskim ulicama letke kojima sugrađane poziva na čitanje za njega važnih pjesnika, od kojih je prvi Majakovski. Majakovski je agitirao za rusku revoluciju, „opunomoćivši“ poeziju njenim dovođenjem na ulice, uvođenjem u političku agitaciju i reklamne slogane, njezinim angažiranjem u gradnji novog društva. I Martek u poeziji vidi lijek protiv malograđanštine, ali pod uvjetom da se sama oslobodi konvencionalnih spona. Zato suočava svoje građane s poezijom izvan knjiga i pjesničkih formi, suočava ih s njom neposredno na lecima, mediju ekonomske i političke komunikacije. Tako plasira umjetnost kao agendu u srce svakodnevice, oduzevši je uzvišenim mjestima i formama koje su za nju predviđene i lišavajući je diktata umjetnika kao stvaraoca novog: umjetnost je i u pozivu na čitanje!

ČITAJTE

PJESME

MAJAKOVSKOG

Duchamp : Lukacs, Teorijske grafike samizdat br. 11, 1995.

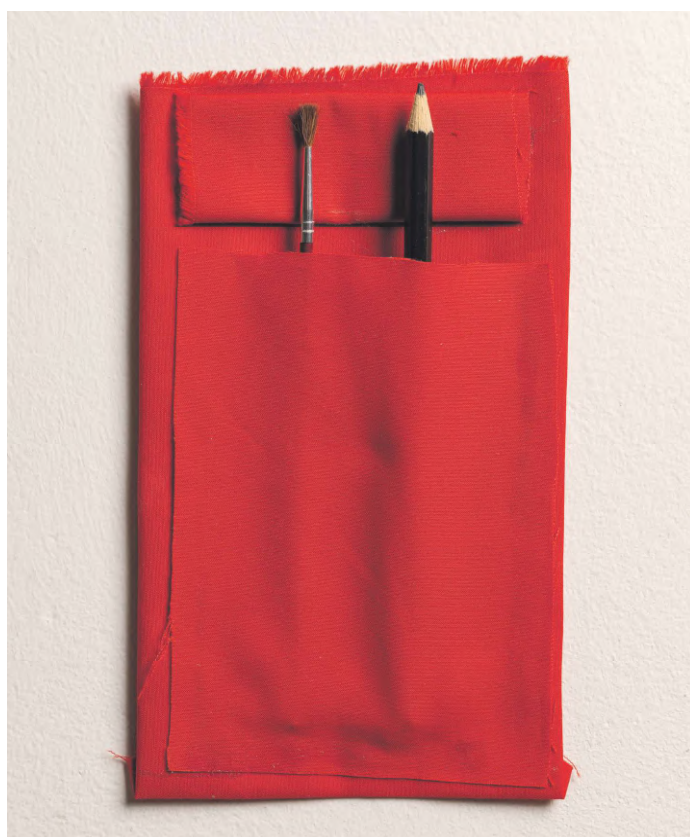
Kad započinjemo djelovanje na bilo kojem području, jedan od važnijih poteza predstavlja pozicioniranje prema zatečenom stanju, trenutnom događanju, tradiciji i velikim prethodnicima. Svrstati se pokušavamo među one koji nam, neovisno o vremenskoj i prostornoj udaljenosti, najviše znače, čije djelovanje motivira i usmjerava naše. Ukratko, biramo svoj tim. Kao pristran navijač, Martek se u duhovnoj utakmici između Marcela Duchampa i Gyorgya Lukacsa opredijelio za prvog. Što zapravo znači ta odluka? Martek se postavio na stranu vječitog eksperimentatora Duchampa, ikonoklasta, koji je srušio vjekovnu predodžbu o umjetniku kao vještom stvaraocu (lijepih) predmeta. Martek dakle igra za tim kojemu je umjetnost drugo ime za sukobljavanje s konvencijom

i malograđanskim očekivanjima, umjetnost je intelektualno traganje. Umjetnik Duchamp pobijedio je marksističkog filozofa Lukacsa, apologeta tradicionalnih umjetničkih formi i realizma. Rezultat je Martek ispisao bijelom bojom na žarko crvenoj podlozi, sukladno ikonopisačkoj tradiciji u kojoj crvena pozadina simbolizira (vječni) život. Time označava nov odnos između slike i zapisa u umjetnosti, prelaženje jednog u drugo, označavajući da umjetnost više nije tu da odslikava realnost, već da agitira i da se do nje opredjeljuje.

Crveni krevet objekt, 1996.

Poezija je vječna preokupacija u radu Vlade Marteka. Sukladno svojoj potrazi za slobodom od autoriteta, konvencija i formalizma, Martek želi poeziju osloboditi svega onog što se stoljećima sedimentiralo kao njena norma. Sadržaj, metafora, liričnost, uzvišenost... sve je to balast koji koči njenu neposrednost. Zato odlučno stupa natrag, tražeći ono elementarno, osnovno, prve uvjete za nastajanje poezije. To ga dovodi do njenih materijalnih preduvjeta koji prethode jeziku, podloge i pisala, alata poezije. Ta Martekova predpoezija kao svojevrсно ritualno čišćenje od umornosti jezika dovodi ga u drugo polje znakovnosti, u likovnost, koje zahtijeva vlastiti proces čitanja. Crveni krevet u koji su položeni ljubavnici olovka, oruđe poezije, i kist, oruđe slikarstva, opredjeljuje taj odnos međusobnog uvjetovanja. Konkubinat olovke i kista opredjeljuje poeziju kao materijalnu, u stvarnosti utemeljenu praksu, a slikarstvo/likovnu umjetnost kao aktivnost čitanja, refleksije: njihov je pomladak, čijem se rođenju Martek nada, umjetnost kao opće ime hodočašća ljudske misli istini i slobodi.

Ponos

poetski objekt na izložbi-akciji *Šetnja Zagrebom*, 1976. Zbirka Darko Šimičić

Ovaj neobičan predmet mogli bismo nazvati Martekovim osobnim manifestom. Potječe iz akcije Grupe šestorice autora koja je u sedamdesetima u Zagrebu radikalno mijenjala načine produkcije i prezentacije umjetnosti, suočavajući svoje sugrađane sa svojim radovima kroz neposredne akcije na ulicama i drugim javnim prostorima grada, bez ikakvog posredovanja umjetničkih institucija i njihovih kustosa. Jedna od takvih prodornih akcija bila je i izložba-akcija iz 1976., u kojoj je Grupa šestorice šetala gradom i nosila svoje radove. Martek je nosio svoj *Ponos*. Objesio je oko vrata kotač bicikla s umetnutom svojom fotografijom i natpisom *Ponos*. Čime se ponosio? Povezanošću koju je osjećao sa svojim duhovnim ocem Marcelom Duchampom koji je s *ready madeom*, industrijski proizvedenim kotačem postavljenim na stolac, promijenio razumijevanje umjetnosti kao djelatnosti stvaranja (lijepih) predmeta u misaonu igru idejama. Martek ipak ublažava Duchampovo negiranje individualne prirode umjetničke aktivnosti, dodajući svoju fotografiju kojoj kotač postaje neposredni okvir. Noseći *Ponos* na prsima u izložbi-akciji, Martek poput kakvog isposnika pred svima ispovijeda svoj kredo umjetnosti kao stvaranja ne lijepih predmeta, već uvijek novih i drugačijih odnosa.

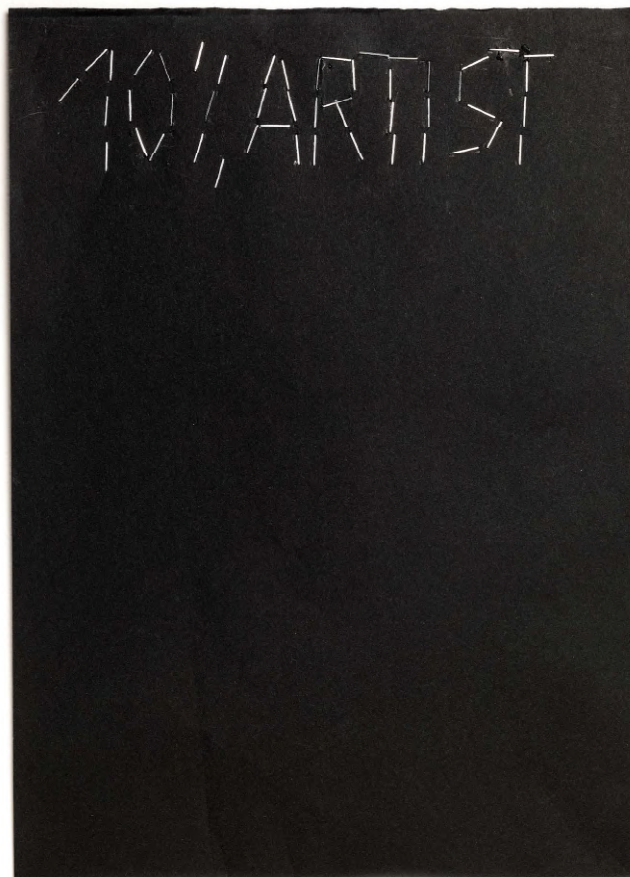
Neću

objekt, 1979., serigrafija, 2016.

Martekova antipatija prema državi kao ljudskoj tvorbi, neovisno od sistema, stalno je prisutna u njegovom radu. Fiktivni i prisilni kolektiviteti utemeljeni na indoktrinaciji u iste parole, zajednice ili geografske kontekste suprotnost su njegovoj pobuni protiv konvencija i automatizama. Prazne floskule političara, laži i manipulacije iscrpljuju jezik, čine ga nevjerođostojnim, dok Martek želi riječima vratiti svježinu, prodornost i naboj potreban za mijenjanje svijeta. Martek im odgovara crnim humorom, postavljajući ideološki simbol srpa u čipkaste ženske gaćice s natpisom *Neću*. To opjevano radničko heraldičko znamenje devalviralo je s vremenom u simbol opresivnosti država real-socijalizma. Martek mu zato u jednadžbi otpora suprotstavlja zavodljive ženske gaćice u subverzivnoj gesti koja pokazuje seksualnost kao opoziciju, nešto što izmiče ideološkoj kontroli, nešto što je po *defaultu* ismijava. Srp neudobno napinje gaćice ali one se ne daju i viču *neću*.

10% umjetnik asamblaž, 2015.

Kad pomislimo na umjetnika, na pamet nam najprije padne slika ekscentričnog boema koji živi za svoju umjetnost i zaboravlja na (gotovo) sve drugo. Vlado Martek nam se u ovom radu predstavlja kao netko tko je samo 10% umjetnik. Je li Vlado Martek nedovoljno umjetnik? Umjetnik je također netko tko je svoj zanat toliko usavršio da stvara majstorski kvalitetne predmete, povremeno i remek-djela. Vlado Martek nam se kao desetpostotni umjetnik predstavlja jednostavnim asamblažem koji se sastoji od crne podloge i natpisa načinjenog klamericom. Martek umjetnost želi utemeljiti u stvarnosti, spustiti je s nebeskih visina inspiracije i pijedestala, zato namjerno naivno, diletantski, s dječje nespretnom rukom i jednostavnim materijalima sastavlja ovaj asamblaž. Umjetnik je samo čovjek, koji je u ostalih devedeset posto i tata, možda i knjižničar, suprug, možda i ribič, filozof i štošta drugo, i upravo je u toj stvarnosti utemeljena umjetnost; njena funkcija zato nije estetizacija, uljepšavanje te stvarnosti, već njeno promišljanje.

UMJETNOST NEMA ALTERNATIVE

Umjetnost nema alternative grafit, Zagreb; letak, 1986.

Letak s natpisom *Umjetnost nema alternative* jednostavan je rad koji, kako formalno tako i porukom, izražava Martekov umjetnički credo. Kao vječiti buntovnik protiv svih vrsta autoriteta, religioznih, političkih i umjetničkih, Martek upotrebljava jezik parole, propagande, kojom pokušava što izravnije, svakodnevici bliže, izraziti uvjerenje o umjetnosti kao čovjeku imanentnoj potrazi za slobodom. Iako su propagandni leci po definiciji vizualno zavodljiviji da bi na taj način uspješnije uvjeravali, Martekov sadržaj samo nužnost poruke. U tom duhu formalna jednostavnost ovog rada izražava maksimu da umjetnost nije u umjetničkom

predmetu, čak ni onda kad taj rad prenosi poruku, već u posljedici, u učinku oslobađanja koje umjetnost uzrokuje, koliko god taj učinak bio kratkotrajan i ograničen. Ali letak *Umjetnost nema alternative* istovremeno je i duhovit, ironičan: nastao sredinom osamdesetih koristi tada popularnu krilaticu „Samoupravljanje nema alternative“. Zamijenivši riječ samoupravljanje riječju umjetnost, Martek možda sugerira da je umjetnost u ovoj sintagmi uvjerljivija (što imajući u vidu kasniji razvoj događaja djeluje naprosto proročki).

Što je umjetnost prema ovom biću razglednica foto-akcije u Veneciji, 1978., print, 2015.

Razglednica *Što je umjetnost prema ovom biću* vjerojatno je najšire prepoznatljiv i popularan Martekov rad. Nastala je 1978. u vrijeme Venecijanskog bijenala, kad su interijeri i eksterijeri tog grada zasićeni suvremenim umjetničkim radovima, izložbama i događajima, a ulice preplavljene masom poznavalaca, poštovalaca i častioaca umjetnosti. U tom gotovo ritualnom kontekstu poslovnog i komercijalnog afirmiranja umjetničke produkcije i protagonista, Martek izvodi jednostavnu akciju kojom pozornost s tog prestižnog događanja preusmjerava na lijepu djevojku koju je susreo na Trgu svetog Marka. Na ulici dijeli razglednice s njenom fotografijom i time prolaznicima skreće pozornost na ulicu,

život, ono neposredno i u formi neuhvatljivo kao predmet fascinacije i oduševljenja. Uzbudljivost života i iskustva, umjesto formalizirane norme ponašanja i stvaranja, pravo je pitanje i odgovor za umjetnost. Umjetnost je za Marteka pitanje slobode, a nema veće slobode od svijesti da je život nepresušni izvor i temelj svakog umjetničkog iskustva koje je zato neposredno dostupno svima. I bliže nego što mislimo. Zato ne čudi da optimistički vitalizam ovog rada već desetljećima odlično komunicira s publikom.

WHAT IS ART COMPARED TO THIS CREATURE

Pazi, oštar pjesnik bedž, kombinirani mediji, 1983.

Vlado Martek u svojem umjetničkom djelovanju često posuđuje forme i jezik ekonomske i političke propagande, agitacije i parole, akcije plakatiranja i raspačavanja letaka. Cilj interveniranja u njihov jezik zamjenom pojedinih riječi unutar prepoznatljivih sintagmi je u njihovom oduzimanju, bar za trenutak, domeni političke i ekonomske manipulacije. Ona umara jezik, devalvira njegovu vrijednost njegovom zloupotrebom za svoje izopačene agende. Martek zato odabire najotrcanije izraze i jednostavnim zamjenama puni ih novom izraznom energijom, istovremeno parazitirajući na njihovoj prepoznatljivoj zvučnosti i onemogućavajući njihovo svakidašnje čitanje. Tu smješta svoju poruku i nameće umjetnost i njezine preokupacije kao neusporedivo važniju društvenu temu od trivijalnog dnevnog politikanstva. Natpis *Pazi, oštar pjesnik* našao se na bedžu, osobnoj oznaci kojom fizički najbliže sebi izražavamo svoje različite lojalnosti, od one najdražem benda do ideoloških odabira. Umjesto na krvožedne pse čuvaru Martek upozorava na pjesnike, u općoj percepciji benigne sanjare za čiji su rad rijetko potrebna upozorenja o opasnosti. Zato je možda ovo upozorenje prije nego prolaznicima namijenjeno samim pjesnicima: Martekova neskrivena ironija vjerojatno služi kao poziv na razmišljanje o vlastitoj pjesničkoj praksi, raskoraku između njenih potencijala mijenjanja svijeta i stvarnoj društvenoj marginalizaciji.

NE VOLI SVATKO POHANO MESO, ALI SVATKO VOLI SLOBODU

Pripremati veliku izložbu zapravo je zdrava stvar, koja te suoči i daje ti priliku da sve to sagledaš. Volim imitirati Marcela Duchampa i reći, bio sam sretan čovjek što se tiče tog mog On the Road bitisanja

Povod ovom razgovoru je tvoja retrospektivna izložba koja se uskoro otvara u Muzeju moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci i koja će iduće godine biti pokazana u Mestnoj galeriji u Ljubljani. Kako se osjećaš kad kopaš po svojoj prošlosti, po svojoj duši, po svojim radovima? Iza tebe je već pedeset godina djelovanja u umjetnosti. Kako ti izgleda pogled u prošlost, jesi li tužan ili si sretan?

Jako složeno i teško pitanje. Ne znam za koju bih se varijantu opredijelio, jesam li malo nostalgican ili sam zapravo sretan što je sve prošlo tako ispunjeno. Nekako mi se osjećaji miješaju, ali mislim da je dobro kad čovjek dobije priliku da sagleda svoj rad i suoči se s mnogim stvarima, pa čak i s kosturima u ormaru ako treba. Jako mi je važno da se vidi koliko sam koristio svoju podsvijest, svoju nesvjesnost. Otpiliti ono što se ne vidi, iako postoji u nama, dosta je problematično i rizično za umjetnost kao takvu. Drugim riječima, pripremati veliku izložbu je zapravo zdrava stvar, koja te suoči i daje ti priliku da sve to sagledaš. Volim imitirati Marcela Duchampa i reći: Ja sam bio sretan čovjek što se tiče tog mog *On the Road* bitisanja.

Kako gledaš na situaciju da će se tvoj rad promatrati s povijesne distance? Vjerujem da današnji gledaoci u tvojoj umjetnosti ne vide umjetnost prošlosti, nego živu materiju, a u tvom radu prepoznaju intrigantnog prethodnika i uzornog umjetnika.

Generacije se smjenjuju, znaju reći da dominacija jedne generacije traje otprilike 10, 15, 20 godina. Kad se podsjetim malo početka od sedamdesetih pa do početka

neo-barbarstva 1991. godine, mislim da je u to vrijeme moja generacija bila posebno glasna. Naravno da učimo od starijih generacija, a druge će generacije učiti od nas, ali ja sam zapravo uvijek inzistirao na etičkoj strani posla, imajući i u podsvijesti i u svijesti to da ću jednog dana nekome moći dati šansu da se nadovezuje, da me citira i da se poziva na moj rad. To je nešto permanentno. Estetiku sam uvijek gurao u drugi plan, smatrao sam da je to manje važna stvar. Naravno, i u smjeni tih iskustava, uzimanja iskustva, darivanja iskustva, ta etička nota je posebno dragocjena. Kulminacija moje opsjednutosti etičkim bio je rad koji sam izložio u Veneciji 2000. godine. Rad se zvao *Želim društvu biti odgovoran zbog ovog rada*. To je sukus, čak veći sukus od onog rada *Svako uzimanje pisaljke u ruku čin je poštenja*. To je moj slučaj što se tiče davanja i preuzimanja.

Baviš se širokim poljem umjetnosti, što je dragocjeno nasljeđe povijesnih avangardi. Ono što je važno jest to da je tvoje ishodište poezija. Krećeš od poezije koja je kao medij zatvorena i privatna, piše se u kući, u samoći, čita se u samoći, u tišini, u sebi. Međutim, ti si imao snažan poriv da svoj rad pokazuješ. Kako gledaš na tu početnu situaciju zatvorenosti koja prelazi u potrebu da se djeluje javno pred širokom publikom, da se rad postavi pred sud brojnih promatrača, izvan sistema galerija?

Imao sam dobre pretke s obzirom na to da je moj matični medij poezija, a predak i začetnik tog iskoraka bio je Stéphane Mallarmé koji je počeo tretirati stranicu knjige kao slikarsko platno da bi rasporedio svoje

stihove. To je bio početak konkretne i vizualne poezije, otud je počelo oslobađanje knjige da ona ne bude samo na polici, da se otvori, da se posudi, da se pročita. Naravno, s obzirom na to da komunikacija vrlo visoko kotira u mom radu, to je imperativ koji me odveo u poeziju izvan knjige, u karnevalizaciju. Srećom, susreo sam se s prijateljima umjetnicima koji su imali iste takve impulse, koji su, kao i ja, svoju umjetnost karnevalizirali u obliku izložbi-akcija i pred neprofesionalnom publikom, što je jako dragocjeno. Bili su to Boris Demur, Željko Jerman, Mladen i Sven Stilinović i Fedor Vučemilović.

Možemo se sjetiti Vladimira Majakovskog i njegovog umjetničkog erosa i to iskustvo je neponovljivo iskustvo ispred neprofesionalne publike. Događa se da se autor naglo, brzo i efikasno mijenja, kao i publika, a to je nešto što je sačinjavalo moju avanturu. Svoj rad sam nazvao predpoezija. Moja dekonstrukcija poezije bila je u duhu historijskih avangardi, bila je u duhu vremena sedamdesetih godina i, naravno, dobila je veliki poljubac konceptualizma i dobila je veliki poljubac studiranja filozofije. Nisam uopće imao nedoumice na koji način trebam tu poeziju prezentirati. Naravno, potrebno je bilo vrijeme da se to odmota i da se kasnije olikovni. Ja sam svoju poeziju olikovnio, kao što je to učinio jedan genijalac Marcel Broodthaers. Odselio sam se u medij likovnog, fotografije, slikarstva, grafike, kolaža, da ne pričam što sve nisam dotaknuo jer kao svaštar meni je bilo bitno da prihvatim poeziju kao mentalni prostor. To je široko polje i otvoren put za komunikaciju, za razmjenu sa svijetom. Moramo znati da je u početku poezija bila sinkretična umjetnost

"Estetiku sam uvijek gurao u drugi plan". Foto: Boris Cvjetanović, 2009.

povezana s plesom, muzikom, recitiranjem. Sad je to zamrlo do nulte točke smrzavanja, sad se poezija čita, i to ne naglas, nego u sebi. A bilo bi dobro da se poezija čita naglas, da se stvaraju vibracije. Ovo što sam ja stvarao sa svojom avanturom poezije je pokušaj da ona dobije ponovo bogatstvo, taj sinkretizam likovnog, plesnog, do kompletnog događanja. Krenuo sam u tom smjeru jer to je na neki način miraz ovog vremena, miraz historijskih avangardi, miraz onog idealizma koji je teško opisati. Idealizam da umjetnost zapravo može i ono što ne može.

Zanima me početak djelovanja Grupe šestorice autora i tvoje iskustvo rada unutar grupe. Radi se o umjetnicima od kojih svaki ima neko svoje ishodište – Demur je jedini bio povezan s umjetničkom akademijom, a svi drugi izlaze iz filma, fotografije, pisanja i drugih medija. Međutim, ono što mi se čini važnim za početak priče o Grupi šestorice i izlasku na ulicu je jak društveni i politički element pobune kao direktno nasljeđe šezdesetosmaške pobune u cijelom svijetu, pobune jedne generacije. Kako danas gledaš na to?

Svakako da je duh '68, duh ulice, duh pobune, uključen u naše nastupanje i jasno je da smo nas šest u jednom momentu bili slični pa smo se mogli organizirati. Što se tiče politike, svaki umjetnik je po prirodi lijevo orijentiran, svaki umjetnik je veliki individualist i graniči s anarhijom. Kad je čovjek anarhist, tu nema nekog sustavnog razmišljanja, zna se da je država najmonstruozniji izum koji postoji i da je ona mašina za tlačenje i tu nema previše raspravljanja. Mi smo unutar umjetnosti,

koja je i sama horizont pobune, napravili još jednu pobunu. Klasična umjetnost odnosno modernizmi su pobune, ali one uvijek koketiraju s dobrim šansama i prilikama. Mi smo išli uz dlaku i taj naš politički profil otkrio se kroz radikalnu dekonstrukciju vlastitih umjetničkih medija. Tu smo bili najjači, tu se najbolje možemo prepoznati. Demur je dekonstruirao slikarstvo u primarno bijelo slikarstvo i to je bio politički društveni stav i potez. Isto je Jerman napravio sa svojom elementarnom fotografijom, to je radikalno i na rubu jednog političkog ekscesa; to je jedan politički stav. Isto je pokazao i Mladen Stilinović, sa svojim eksperimentalnim filmovima i akcijama.

Moj posao bio je dekonstrukcija medija poezije. Naravno, prvo sam na fakultetu položio gramatiku suvremenog hrvatskog književnog jezika. Kroz svoju demontažu pokazao sam svoj politički profil i svoje opredjeljenje i kasnije se to kod svakog od nas vidjelo, vidjelo se na koji smo način bili beskompromisni. Volim reći, bili smo tipovi kao iz karma yoge, to je jedan indijski aspekt, znači da radiš nešto, ali ne razmišljaš o tome šta će poslije od toga biti nego si slobodan da to radiš i baš te briga za poslije. Još bih dodao našem političkom profilu to što smo uvijek bili internacionalno raspoloženi i da je to bio jedan internacionalni pokret događanja, oslobađanja, koji nema veze sa zastavama i grbovima ili himnama.

Sad si spomenuo zastavu. Više puta si izlagao i djelovao u Rijeci. Na Biennaleu mladih 1983. godine izlagao si dlakavu zastavu i nosio je po gradu. Zanimaju me tvoje intervencije u javnom prostoru.

To je bio komad platna na koji su bile nalijepljene svinjske dlake i to je funkcioniralo kao zastava. Platno je bilo roza, kao sredina između crvene koja predstavlja pobjedu i bijele koja predstavlja poraz. To sam napravio iz krajnjeg individualizma, iz ruganja oficijelnoj politici i državi kao takvoj. Ta zastava je dlakava, nije obrijana, nije pristojna, ona ispada iz reda u dvostrukom smislu. U Rijeci sam 1981. godine napravio pjesničku agitaciju ČITAJTE KAMOVA. U ono doba još se nije znalo koji su razmjeri njegovog talenta i koliko je Kamov značajan i relevantan i u svjetskim okvirima. Agitirao sam uvijek po gradovima pjesnike koji su tim gradovima pripadali. Kad je 2000. godine otkriven spomenik Kamovu, napravio sam novu agitaciju MOŽDA STIGNETE ČITATI KAMOVA. Isto tako, godinu dana ranije po fasadama na Korzu lijepio sam agitacije tipa ILI DOORSI ILI HRVATSKA HIMNA, ZBRAJAM KRUŠKE I JABUKE i takve stvari na tragu nadrealizma.

Od početka 1980-ih do danas izdao si više od dvadeset samizdata. To su male knjižice koje sam produciraš u tiražama od stotinjak primjeraka. Agitacije stavljaš na zidove u javni prostor, a ovim izdanjima vraćaš se u matični medij poezije, ali opet je to diverzija, i formom i sadržajem. Vraćaš se na direktnu elementarnu komunikaciju, knjige osobno uručuješ potencijalnom čitaocu.

Rad na časopisu-katalogu MAJ 75 koji je Grupa šestorice pravila 1978. do 1984. godine utjecao je na moju produkciju autorskih knjiga koje sam nazvao samizdati, svjesno preuzevši taj izraz iz ruske disidentske kulture. Samizdati kao takvi su moj obračun s knjigom

"Saboter" na djelu. Foto: Boris Cvjetanović, 2009.

kao mrtvim kapitalom. Radio sam 37 godina u knjižnici pa imam iskustvo iz prve ruke i znam da se knjige poezije rijetko ili nikad ne posuđuju. Moji samizdati su trebali biti životniji od knjige. Oni jesu na neki način provokacija i sabotaza klasičnog medija knjige, mada sam odnedavno počeo izdavati i klasične knjige. Imam i to iskustvo, ali što sam napravio: na te sam klasične knjige dodao male anekse, na tu knjigu mamu ja sam dodao knjigu kćerkicu pa ta knjiga postaje objekt za sebe. Više nije seriozna, nije dio naklade od 500 komada, i na taj način ispunjavam svoju želju da sabotiram. Kao što sam sabotirao slike osamdesetih godina kad sam vodenim bojama na površinu papira napisao AH SLIKA ili JAO SLIKA, AH FORMAT, UČINITI SLIKARSTVO POTREBNIM i takve stvari. Također, napravio sam subverziju na fotografije koje su drugi ljudi snimali ili sam ja snimao: naljepio sam ogledalca da bi fotografija postala refleks onog koji gleda. On ne gleda samo fotografiju nego u jednom momentu vidi sebe i svoj lik među onima koji su davno snimljeni.

To su sve sabotaze knjige, fotografije i slikarstva, to je nešto što je meni svojstveno jer u tom procjepu između klasičnog i onog novog i avangardnog zapravo se krije istina slobode koja je potrebna svakome. Ne voli svatko pohano meso, ali svatko sigurno voli slobodu. Još su stari Rimljani rekli *Libertati viam facere* što znači *Otvirati put slobodi*, to je umjetnost. To je dosta općenita stvar, ali to je kao jedan kišobran nad mojim opusom, stalno povećavanje osjećaja slobode. Naravno da onda moraš izbjeći klasične dionice, klasičnu knjigu, klasičnu sliku, mada ja osobno volim meditirati nad ljepotom baroknih pala

ili gotičkog slikarstva, to je čista meditacija. Ja u tome privatno uživam, kao i u ljepoti pejzaža. Međutim, kao umjetnik, ja sam uvijek narogušen kao neki pijetao.

Otvirati put slobodi, to je umjetnost

IMPRESSUM

IZDAVAČ:
Muzej moderne i suvremene umjetnosti
Krešimirova 26c
51000 Rijeka

+385 51 492 611
mmsu@mmsu.hr
mmsu.hr

Za izdavača: Slaven Tolj
Urednice: Jelena Andrić, Ksenija Orelj
Lektorica: Lidija Toman
Dizajn: Ajdin Bašić
Tisak: Novi list

U SURADNJI S

Mestna galerija

Ljubljana MGML

IZLOŽBA JE DIO PROGRAMA

RIJEKA
2020

EUROPSKA PRESTOLNICA
KULTURE

programskog pravca Doba moći

PODRŠKA

GRAD RIJEKA

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo
turizma

Mestna občina
Ljubljana

Knjiga o praksi Vlade Marteka bit će predstavljena u proljeće 2020. prigodom Martekove izložbe u Mestnoj galeriji Ljubljana. Za knjigu pišu Nadežda Elezović, Daniel Grun, Radmila Iva Janković, Nikica Klobučar, Lev Kreft i kustosice Alenka Gregorić i Ksenija Orelj, u dizajnu Ajdina Bašića.